

Motion till riksdagen 2010/11: MJ379

av Peter Jeppsson (S)

Översyn av kompensationsodling av lax

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen låter utreda förutsättningarna för att så långt som möjligt ersätta kompensationsodlingen med olika former av åtgärder för att optimera naturlig reproduktion av lax och havsöring, och andra åtgärder som kan stärka de vilda bestånden, samt att de juridiska förutsättningarna för detta utreds.

Motivering

Den storskaliga utbyggnaden av vattenkraften har inneburit en mycket stor inverkan på lax- och havsöringbestånden i landets åar och älvar. Redan innan exploateringen påbörjades stod det klart att utbyggnaderna skulle få stora konsekvenser för det dåvarande fisket efter lax längs landets kuster och i älvarna. Det skulle komma att krävas någon form av storskalig kompensation av fisket för att kunna gå vidare med vattenkraftsutbyggnaden. Dessa insikter gav upphov till att man utvecklade en metod att ersätta den naturliga produktionen av utvandrande lax- och öringungar, s.k. smolt, med smolt från odlingar, s.k. kompensationsodling. Sådana odlingar byggdes upp vid i stort sett varje utbyggd älv och denna verksamhet har fortgått i full omfattning i över ett halvt sekel. Utsättningarnas omfattning och inriktning är reglerade i de vattendomar som ligger till grund för utbyggnaden. Totalt odlas det och sätts ut ca 2,5 miljoner lax- och öring-smolt från svenska kompensationsodlingar. Den naturliga reproduktionen från de oreglerade älvarna och älvsträckorna uppgår till 1,5–2 miljoner smolt. Sammantaget har denna verksamhet medfört att man kunnat upprätthålla och t o m öka fisket efter framförallt lax i havet.

Parallellt med utbyggnaden av vattendragen skedde en utveckling av lax-fisket. Från att främst ha bedrivits i älvarna och i dess mynningsområden kom

Fel! Okänt namn på

fisket efterhand att alltmer inriktas mot laxens uppväxtområden i havet. Det är ett fiske som bedrivs med hjälp av krok och drivgarn på blandade bestånd, utan möjlighet till anpassning av uttaget till respektive bestånds storlek och styrka. Detta fiske nådde sin kulmen i början av 1990-talet, då den totala fångsten i t.ex. Östersjön uppgick till cirka 5 500 ton per år. Dessa fiskerivåer var möjliga tack vare att huvuddelen av laxen i Östersjön var av odlad ursprung i kombination med en mycket god överlevnad i laxens havsfas. Samtidigt innebar det att de vilda bestånden decimerades så kraftigt att flera vilda bestånd stod på randen till kollaps. Smoltodlingen i kombination med det ökade fisketrycket i havet höll helt enkelt på att knäcka naturlaxbestånden!

Orsaken är att de vilda bestånden, i synnerhet från de mindre vattendragen, inte klarar samma fisketryck som odlade bestånd. För att odla fram en viss mängd smolt krävs endast en bråkdel så många föräldrafiskar som för ett vilt bestånd. Orsaken är att man i odlingen eliminerat hela den naturliga selektionsprocess som de vilda bestånden genomgår under sin livscykel och istället försöker optimera överlevnaden för varje avkomma i den skyddade odlingsmiljön. Detta möjliggör en mycket en hög produktion av smolt från ett litet antal föräldrafiskar. I naturen är förutsättningarna de motsatta med konkurrens mellan lekfishar om lekplatserna, konkurrens om de bästa uppväxtplatserna i älvarna och en ständig kamp för att undgå predation och näringsbrist osv. Något som genom årtusenden utvecklats varje laxstams unika egenskaper och anpassning till sin egen älv och till den omgivande miljön. Hela denna process är brutet i de odlade bestånden!

Att ersätta laxens naturliga livscykel med odling är ingen hållbar lösning. Erfarenheterna av mer än femtio års storskalig kompensationsodling i de utbyggda vattendragen uppvisar ett förödande resultat. Överlevnaden på den utsatta fisken har minskat stadigt och börjar nu närma sig noll. Orsakerna kan vara flera men helt uppenbart är att den odlade fisken är mycket mer sårbar för de förändringar som sker i miljön. Den är dessutom mycket sämre anpassad för att möta de naturligt förekommande hot och faror som den har att bemästra. Den inhemska kompensationsodlingen förser idag Östersjön med ca två tredjedelar av den smolt (utvandrande laxungar) som vandrar ut från älvarna, till en kostnad av 70–80 miljoner kronor per år. Den återstående tredjedelen är naturligt reproducerad smolt från de oreglerade vattendragen. Men av de vuxna laxar som fångas utgör de odlade i dagsläget bara några fåtal procent. Konsumtionsvärdet av dessa odlade fiskar är försumbart i förhållande till kostnaderna för odlingen. Detta är ingen uthållig lösning, varken ekonomiskt eller biologiskt. Man måste acceptera faktum: Det är helt enkelt inte möjligt att långsiktigt och uthålligt ersätta den naturliga produktionen av lax och havsöring genom storskalig odling och utsättning av smolt.

Vad som krävs är i stället att så långt som möjligt ta tillvara och optimera de potentiella reproduktionsområden som finns i vattendragen och att låta vandringsfisken ta dessa i anspråk genom att i förekommande fall undanröja vandringshinder. På så sätt upprätthåller man en naturlig livscykel och en naturlig selektion som på sikt medför starkare och mer motståndskraftiga bestånd. I flera av de reglerade älvarna finns potentiella reproduktionsområden som kan återställas och bli tillgängliga genom olika former av åtgärder

Fel! Okänt namn på

som exempelvis minimitappningar i torrlagda fåror och bygge av fisk- och faunapassager. Det är åtgärder som dessutom kommer att gynna hela den biologiska mångfald som är knuten till strömmande vattenmiljöer! På så sätt skulle även arbetet med att uppnå såväl miljömål som ramdirektivet för vatten underlättas.

För att åstadkomma detta krävs en utredning av i vilken omfattning och i vilka områden som det går att optimera den naturliga reproduktionen och i vilken grad detta kan ersätta utsättning av odlad smolt. Även andra åtgärder som kan stärka de naturliga lax- och öringpopulationerna bör övervägas. Det bör även genomföras en utredning om de juridiska förutsättningarna för att ändra inriktningen på kompensationsverksamheten.

Stockholm den 27 oktober 2010

Peter Jeppsson (S)